

Архівні та рукописні ресурси бібліотек

11 жовтня 2006 р. у м. Києві в межах міжнародної наукової конференції «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України», відбулося засідання «Архівні та рукописні ресурси бібліотек» (наук. кер. – Л. А. Дубровіна, директор Інституту рукопису НБУВ, чл.-кор. НАН України, д-р іст. наук., проф.; Л. М. Яременко, директор Інституту архівознавства НБУВ, канд. іст. наук; уч. секр. – Т. В. Міцан, ст. наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук).

У роботі секції взяли участь 25 фахівців із книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства і документознавства (з них – 15 кандидатів та 1 доктор наук). Виступило 15 доповідачів, серед яких були провідні спеціалісти з Харківського інституту управління, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту рукопису та Інституту архівознавства НБУВ. На засіданні секції також були присутні гості з Республіки Македонія – магистри філологічних наук Віолетта Мартиновська та Нікі Йованович.

Проблеми запровадження новітніх інформаційних технологій у діяльність бібліотечних та архівних установ, узгодження існуючого нормативного законодавства з розвитком архівної справи були превалюючими в роботі секції. Висвітлювалися також питання збереження культурних та наукових ресурсів у цифровому вигляді, обговорювалися можливості вивчення та реконструкції діяльності наукових академічних установ, були представлені розробки архівних інформаційних систем в Україні та за кордоном.

Низка доповідей була присвячена актуальним питанням обліку, збереження і використання рукописних та архівних документів, а також проблемам наукової реконструкції та дослідження документальних комплексів, їх ґрунтовному аналізу. У доповідях глибоко висвітлювалися можливості наукових бібліотек, які зберігають першоджерела у вигляді архівних та рукописних документів, стосовно створення єдиних науково-пошукових систем, а саме – баз даних, каталогів та покажчиків у галузі бібліотекознавства, біобібліографії та архівознавства.

Л. М. Яременко, директор Інституту архівознавства НБУВ, підкреслила, що використання новітніх інтелектуальних технологій в архівознавстві, документознавстві та бібліотекознавстві має вагомий ресурсний потенціал для розроблення і створення єдиного науково-інформаційного простору. Доповідачка зазначила, що документи Архівного фонду НАН України, зокрема, і ті, які постійно зберігаються в наукових бібліотеках, є важливим і невід’ємним джерелом формування сегмента цього простору з питань розвитку науки в Україні, та наголосила на необхідності взаємоузгодження існуючого нормативного законодавства в галузі інформаційної діяльності, бібліотечної та архівної справи і його постійного вдосконалення з урахуванням реалій сучасного науково-інформаційного простору (створення нових видів ресурсів, зміни вимог до їх збереження, використання, доступу, строків зберігання тощо).

О. І. Вербіцька, наук. співробітник НБУВ, у доповіді «Актуальні проблеми репрезентації архівних ресурсів в інформаційно-комунікативних технологіях: вітчизняний та закордонний досвід» наголосила на проблемах збереження культурних, освітніх та наукових ресурсів у цифровому вигляді, дослідила розробку архівних інформаційних систем в Україні та за кордоном – в Росії та Німеччині, довела необхідність визначення політики у галузі стандартів та специфікації архівних документів, репрезентації їх для широкого загалу в сучасних інформаційно-комунікативних системах.

Науковій реконструкції та дослідженням комплексів рукописних та архівних документів, їх ґрунтовному аналізу була присвячена значна кількість виступів.

Зокрема, доповідь «Документи засвідчувального характеру з діловодної документації Києво-Могилянської академії з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» **Т. В. Міцан**, ст. наук. співробітника НБУВ, присвячена аналізу джерел з історії функціонування таких видів діловодної документації, як атестати, паспорти та свідоцтва, що зберігаються у фондах ІР НБУВ. У виступі зазначено, що документів такого типу збереглося небагато – понад 100 од. зб., переважно у копіях, і ці документи становлять інтерес не

лише тому, що вони підтверджують певні конкретні факти, а й подають цікаві, в деякій мірі навіть унікальні, відомості морально-етичного, біографічного характеру. Зазначено, що документальна спадщина КМА, яка зберігається в ІР НБУВ, становить значну складову джерелознавчої бази історії освіти України XVII–XIX ст., документальні матеріали дозволяють поглибити знання з історії створення, розвитку і діяльності КМА, її внеску в розвиток освіти України, а також документи, збережені в оригіналах, унікальні з точки зору не лише дослідників з історії КМА, а також з історії усталення визначених понять у документознавстві і джерелознавстві.

С. В. Сохань, наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук, у доповіді «Рукописна збірка Київської казенної палати бібліотеки Київської духовної академії» зазначила, що атрибуція документів рукописної збірки дозволила провести реконструкцію рукописного зібрання Церковно-археологічного музею при Київській духовній академії, відновити склад історично втрачених її складових. Зазначено, що документи цієї збірки як комплекс монастирських поземельних документів на власницькі права київських монастирів XVI–XVIII ст. є джерело досліджень ролі й місця монастирів у політичному, соціально-економічному та культурному житті суспільства. Проаналізовано склад збірки, початкові етапи зберігання, опрацювання, складання облікової документації та історію надходження її до бібліотеки КДА. Зроблено порівняльний аналіз статистичних показників кількості документів Київських (Межигірського, Пустинно-Микільського, Петропавлівського тощо) монастирів за описами 1786 та 1837 рр.

Вивченню архівних документів літературної організації «Плуг», що зберігаються в ІР НБУВ, присвячений виступ **І. В. Клименко**, наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук, в якому доповідачка розкрила історію створення, дослідила складні умови існування та особливості організаційної діяльності літорганізації в 20–30-х роках XX ст.

Дослідженню історії комплектування, організації фондів та розробки принципів діяльності Всенародної бібліотеки України був присвячений виступ **М. В. Іванової**, мол. наук. співробітника НБУВ, «Історія формування церковно-рукописних фондів Всенародної бібліотеки України (на основі архівних матеріалів)». Доповідачка зазначила, що протягом 1918–1934 рр. у ВБУ був сформований найцінніший фонд національного і світового історико-культурного значення, основу якого склали книжкові фонди, що відображали всю історію розвитку науки і культури України.

В. Т. Петрикова, канд. іст. наук, доцент Харківського інституту управління у доповіді «Архівні ресурси ВБУ при ВУАН у формуванні сучасної теорії українознавства» представила результати наукового аналізу змісту архівного документа, який не має посилання на автора, прослідкувала українознавчу діяльність ВБУ на початку 30-х років XX ст., наголосила на статусі наукового терміна «українознавство».

У доповіді **С. В. Старовойт**, канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ, «Документи фонду особового походження як комплексне джерело для історичного дослідження» розглянуто питання про інформативні можливості документів особового походження. Зокрема проаналізовано тематичний та видовий склад документів особових фондів видатних учених НАН України, що зберігаються у Інституті архівознавства НБУВ, їх потенціал щодо фактажного матеріалу з історії розвитку української науки та використання цієї інформації дослідниками.

У доповіді «Бібліотечно-інформаційні джерела про життєвий і творчий шлях ученого-аграрія А. Сліпанського» **Г. О. Глазунова**, ст. наук. співробітника Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН, було надано інформацію про життєвий шлях Андрія Сліпанського, визначено його внесок у становлення та розвиток Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук (1931–1935 рр.).

Бібліотеки як об'єкти каталогізації розглянув у своїй доповіді «Бібліотеки наукових установ XVIII–XIX ст. як об'єкт каталогізації» **Павло Шекера**, мол. наук. співробітник НБУВ. Зокрема було відзначено, що саме у цей період відбувся розподіл бібліотек на публічні, наукові, міські (сільські) та було визначено поняття «система каталогів».

О. Ю. Кондратенко, мол. наук. співробітник НБУВ, у доповіді «Документальні архіви фондів НАН України як джерело вивчення розвитку історичної науки в АН УРСР у 1944–1956 рр.» на основі документальних фондів архівів НАН України представив можливість вивчення та реконструкції діяльності наукових академічних установ на прикладі тих установ, які займались дослідженнями з історії, наведені чіткі статистичні дані щодо проведення основних напрямів наукових досліджень історичних інституцій України.

О. П. Бодак, редактор НБУВ, представила матеріали археологічної діяльності М. Ю. Брайчевського, відомого історика й археолога, які зберігаються в особовому архівному фонді в Інституті

рукопису НБУВ. Доповідачка відзначила, що вони включають у себе щоденники археологічних експедицій, схеми розкопок, замальовки археологічних знахідок та облікові картки артефактів. Висвітлила його практичну археологічну діяльність, тобто археологічні розвідки у Києві, Переяславі-Хмельницькому, Кам'янці-Подільському та інших містах, на основі статей та монографічних досліджень видатного вченого, проаналізувала його внесок у теорію археологічної науки.

У спільній доповіді «Бібліографічні та книгознавчі праці Володимира Дорошенка еміграційного періоду (1945–1963)» **О. К. Супрунюк**, ст. наук. співробітника НБУВ, канд. філос. наук, та **Л. О. Дегтяренко**, зав. відділу НБУВ, розглянуто спадщину видатного українського книгознавця, бібліографа та підкреслено, що співробітник 115 періодичних видань і альманахів, дійсний член Українського наукового товариства в Києві, Українських наукових інститутів у Варшаві, Берліні, Історичного товариства в Празі залишив спадщину, яку тільки сьогодні починаємо вводити в науковий обіг, оскільки за радянських часів його ім'я замовчувалося як буржуазного націоналіста.

Постаті Івана Григоровича Підоплічка – академіка, видатного вченого України у галузі зоології, палеонтології – присвятила свою доповідь «Життя та наукова діяльність Підоплічка Іван Григоровича за фондами НБУВ» **Т. В. Брязкало**, мол. наук. співробітник НБУВ. Реконструювання біографічних даних і наукової діяльності вченого подано на основі аналізу документів особового походження, які зберігаються у Інституті архівознавства НБУВ.

Проблемам атрибуції старообрядницької півчої рукописної книги присвячена доповідь «Півчі знаменні старообрядницькі рукописи у фондах ІР НБУВ». Доповідачка **Е. С. Клименко**, мол. наук. співробітник НБУВ, відзначила, що в Україні дослідженням старообрядницької півчої книги практично до сьогодні ніхто не займався та наголосила на тому, що на основі представленого дослідження та ретельного аналізу знаменних рукописів ІР НБУВ, а також деяких книгосховищ Росії стає можливою атрибуція старообрядницької рукописної книги, визначення їх характерних рис та особливостей.

Актуальним питанням обліку, збереження та використання рукописних архівних документів присвячена доповідь «Облік рукописних документів у діяльності Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» **І. С. Корчемної**, гол. бібліотекаря НБУВ. У виступі висвітлені основні теоретичні засади формування процесу обліку рукописних документів в ІР НБУВ, його основні компоненти, напрями і вимоги. Наведена в доповіді система обліку в ІР НБУВ забезпечує контроль за кількісним складом та наявністю рукописних документів, дотриманням режимів їх зберігання і доступу до них, закріплює їх організацію і водночас є складовою довідкового апарату до фонду.

*Лідія ЯРЕМЕНКО,
директор Інституту архівознавства НБУВ,
канд. іст. наук
Тетяна МІЦАН,
ст. наук. співробітник Інституту рукопису НБУВ,
канд. іст. наук*